

Veijo Turpeinen
KT, yliopettaja

Tiina Siiskonen
KT, yliopistonopettaja
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

KOKEMUSPUHEENVUORO: LUKIVAIKEUDET, OPPIMINEN JA OPETTAJUUS

Tiina: Tämä podcast on osa Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen ja opettaminen -koulutusta, jossa tarkastellaan luku- ja kirjoitustaitojen kehitystä varhaislapsuudesta nuoruusikään ja jopa varhaisaikuisuuteenkin saakka. Tämä podcast liittyy koulutuksen opintojaksoon, joka käsittelee lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia. Minä olen Tiina Siiskonen, ja olen yksi kouluttajista. Haastattelen tässä kasvatustieteen tohtori, yliopettaja Veijo Turpeista. Tervetuloa!

Veijo: Kiitos!

Tiina: Olet kirjoittanut Eila Burns'n kanssa oppaan sellaisten opiskelijoiden ohjaamisen tueksi, joilla on lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia. Kirjoittajatiedoissa kuvataan, kuinka sinun oma polkusi on edennyt askel kerrallaan ammatillisesta koulutuksesta aina tohtorin tutkintoon saakka, lukivaikeuksista huolimatta. Missä vaiheessa ja miten lukivaikeuksia alettiin epäillä? Miten ne silloin ilmenivät?

Veijo: Lukivaikeuttahan on ollut varmaankin siitä lähtien, kun olen alkanut lukemaan ja kirjoittamaan, mutta eihän niitä siihen aikaan tunnistettu – ei silloisessa kansakoulussa eikä myöhemminkään. Ehkä sitä on itse tunnistanut, että kaikki sanat eivät tule oikein kirjoitetuiksi, mutta ulkopuolisilta ei tullut silloin juurikaan tunnistamista tai muutakaan apua.

Tiina: Joo. Mutta olit kuitenkin oppinut lukemaan jo ennen kouluikää ja kirjoitit joulupukille kirjeitä.

Veijo: Kyllä, joo. Muistan hyvin. Tietysti sellaisessa perheessä, jossa minullakin on kaksi vanhempaa veljeä, jotka kävivät koulussa, oppi ehkä myös sen myötä. Mutta opin kyllä jo ennen kouluun menoa kirjoittamaan ja lukemaan, ja kirjoitin joulupukille. Hänhän on sellainen henkilö, joka suhtautuu asioihin myönteisesti eikä haittaa, jos joku sana on väärin kirjoitettu tai joku kirjain on väärin päin tai tavuviiva ei ole kohdallaan, joulupukki ymmärtää, mitä tässä on tarkoitettu.

Tiina: Eli opit jo melko varhain kirjoittamaan ja innokkaasti kirjoititkin, vaikka kirjoittamisessa oli hankaluuksia.

Veijo: Niin. En ole koskaan kaihtanut kirjoittamista. Olen kirjoittanut, tuli virheitä tai ei. Se on ehkä ollut kuitenkin se vahvuus, että on jatkanut kirjoittamista.

Tiina: Niin, ja se luottamus, että joulupukki ei välitä virheistä. (nauraa)

Veijo: Kyllä. Se on kaiken kaikkiaan tärkeää, myös myöhemmässä vaiheessa. Uskon, että on todella tärkeää, että se henkilö, jolle lukee tai kirjoittaa, ei niin välittäisi niistä virheistä, vaan luottaisi siihen sanomaan, mikä on se varsinainen asia, jota kirjoittaja tekstissään ilmaisee.

Tiina: No, minkälaista tukea sait silloin, kun aloitit koulun ja sitten koulunkäynnin kuluessa?

Veijo: En minkäänlaista koulusta, mutta kotoa kyllä. Meillä oli sellainen hyvin lämminhenkinen koti, jossa ei ehkä siihen kirjoittamiseen pystytty tarjoamaan apua, mutta muuten kyllä. Esimerkiksi äidillemme on ollut todella tärkeää sellainen luottamus ja usko ja kannustus - ne kyllä auttavat, vaikka jossakin kohdassa olisi vaikeaa.

Tiina: Eli siitä tulee sellainen luottamus siihen osaamiseen ja vahva itsetunto.

Veijo: Niin, kyllä. Nimenomaan se itsetunto kehittyy jo pienestä lähtien ja tukee sitä itsetunnon kehittymistä, joka on tässä todella tärkeää. Toivoisin, että kaikkia, joilla on lukemisessa ja kirjoittamisessa vaikeuksia, tuettaisiin jo niin aikaisessa vaiheessa kuin se suinkin vain on mahdollista.

Tiina: Niin. No siitä on jo muutama vuosikymmen aikaa; miten niihin vaikeuksiin suhtauduttiin silloin?

Veijo: No joo, kyllähän vaikeudet aina, ja etenkin ne virheet, joita teki, nostettiin tikun nokkaan, sehän oli selvä. Koko luokan edessä tai koko luokan tai ryhmän kuullen, niitä nostettiin esille moneen kertaan. Mutta vaikka minä kirjoitin, niin ehkä sitä vain enemmän tuli itsekin naurettua porukassa, että "No Veijo se taas on kirjoittanut". Kuitenkin se asia oli siinä kaikista tärkein.

Tiina: Sitä tyhmäksi leimaamista oli silloin, mutta se ei sinua haitannut.

Veijo: Kyllä, se tuli niin tutuksi. Totta kai se rasitti ja tiettyssä määrin haittasikin, mutta niihin tottui. Tyhmä, laiska, mitänsanomaton... Ei satsaa tai tee riittävästi tämän asian eteen, tai halua tai pysty tekemään. Sitä tuli kuultua niin paljon, kuin vain voi kuulla. Ja monelta eri taholta, niin opettajien kuin oppilaidenkin taholta.

Tiina: Joo. Mutta äsken puhuttiin siitä, että miten merkittävä se kodin kannustaminen on. Se itsetunto oli kuitenkin riittävän hyvä, ettet lannistunut.

Veijo: Kyllä. Kuvaan sitä yleensä vähän näin, että minulla on ollut hyvä ja vahva itsetunto lapsesta lähtien. Koetuksella se on ollut ehdottomasti monta kertaa, mutta aina vain on menty eteenpäin. Olen luottanut siihen, että kyllä minä pärjään ja osaan.

Tiina: Mm. Tässä tulee nyt vahvasti esille se kodin merkitys siinä kannustamisessa, ja tuessa, mutta sitten on heitä, joilla sitä kodin tukea ei samalla tavalla ole.

Veijo: Näinhän se on. Harmillista kyllä. Mutta sellainenkin henkilö, jolla ei sitä kodin tukea ole, tarvitsisi joka tapauksessa rinnalleen aikuisen, joka pystyy auttamaan ja tukemaan. On se sitten koulussa opettaja tai ohjaaja, tai joku muu henkilö.

Tiina: Kyllä. Ja siitähän on tutkimustuloksiakin, että kun aikuisilta on kysytty saamaansa tuesta jälkikäteen, heille on ollut merkityksellistä se kokemus, että heillä on ollut jossain vaiheessa joku, jolta on saanut sitä tukea.

Veijo: Juuri näin. Sitä toisen henkilön, aikuisen ihmisen, tukea ei voita mitään.

Tiina: Turvallisen aikuisen.

Veijo: Kyllä.

Tiina: Sinulla oli kovastikin vahvuuksia. Sanoit äsken, että asiat kyllä hoituivat. Ja niiden vahvuuksien avulla myös pärjäsit.

Veijo: Kyllä. Juuri näin. Esimerkiksi kansakoulussa olin varmaankin ainoa poika, joka kirjoitti äidinkielen kirjoituksissa kaunokirjoitusta ja ainekirjoituksissa jatkokertomuksia. Ja paljon tuli virheitä. Mutta sisällön tuottaminen sinällään ei ollut vaikeaa. Meillä oli lupa tehdä jatkokertomuksia, ja minä katsoin, että teen nyt sitten, kun minulla on ideaa ja ajatusta, mistä kirjoittaa. Kaiken kaikkiaan vahvuudet ilmenivät jo siellä varhaisessa vaiheessa. Ja vahvuudethan ovat niitä, joilla ihminen kompensoi heikkoutta. Olin vahva matematiikassa, teknisissä töissä, urheilussa, piirustuksessa – ja piirtäminen on lukivaikeuksien kohdalla erityisen tärkeä. Nämä olivat tietysti sellaisia asioita, joita kaikki arvostivat ja joissa sai tarvittaessa hyvin tukea. Se auttoi myös kovasti tähän lukemisen ja kirjoittamisen problematiikkaan.

Tiina: Ja sait arvostusta sitäkin kautta. Ja sinnikkyyttä sinulla oli, tai on edelleen, kovastikin. (naurua)

Veijo: Niin. Kyllä. Täytyy sanoa, että me lukivaikeuksista kärsivät olemme kyllä todella sitkeitä, haluamme aina eteenpäin. Ja ainakin silloin, kun sitä tukea ja apua saa, ja kokee itse onnistuvansa, se auttaa.

Tiina: Ja sekin on jo myöhemmissä tutkimuksissa todettu, että vaikka on lukivaikeuksia, mutta on sinnikäs, niin pärjää ihmeen hyvin.

Veijo: Kyllä. Juuri näin se on.

Tiina: Myös suunnitelmallisuus on leimannut kaikkea toimintaasi. Olet aina tähdännyt suunnitelmallisesti seuraavalle tasolle ja päässyt pitkälle.

Veijo: Niin, tämä on hyvin mielenkiintoista. Olin kansakoulun toisella luokalla, kun kerrottiin, että piti piirtää toiveammatti, ja minä piirsin silloin kokin. Muistan hyvin, kun piirsin sen kokin kuvan. Olin hyvä piirtämään, ja se hahmo oli jo ihan ihmisen näköinen, mutta sillä oli päässä suhteettoman suuri kokin hattu. Sitä en tiedä, että mistä olin keksinyt, että kokkeja on olemassakaan. Niistä kun ei koskaan puhuttu eikä meillä ollut kotona radiota eikä kotiin tullut lehtiäkään. Meillä oli koulussa toki hyvä kirjasto, mutta ei silloin kukaan mistään kokista mitään maininnut. Ehkä se löytyi sieltä jostain kirjasta tai lehden sivuilta. Siitä sitten etenin ammatilliseen koulutukseen, sieltä esimieskoulutukseen ja alan opettajaksi ja myöhemmin opettajien kouluttajaksi.

Tiina: Mm. Pitkä tie. Ja jos vetäisi yhteen näitä äsken mainittuja asioita, niin vahvuudet, vahva itsetunto, kannustus, suunnitelmallisuus ja sinnikkyys ovat varmaankin niitä avainsanoja siinä kaikessa.

Veijo: Kaikki nämä.

Tiina: Ja mainitsit, että kokkiopinnot olivat jo siihen aikaan haaveena, vaikka se oli hieman erikoinen valinta pojalle.

Veijo: Juuri näin. Myös tässä tulee esiin tämä kodin merkitys. Jos joku siellä rajaseudun kunnassa, Venäjän rajan lähellä, halusi kokiksi, niin kyllä se tuntui melko kummalliselta. Ainakin, jos poika halusi kokiksi. Piti mennä ammatinvalinnan kautta. Mutta kotona aina kannustettiin hakeutumaan siihen, mikä kiinnostaa. Sitä kiinnostusta ei koskaan teiltu, vaikka tiedettiin, että naapureilla ja muilla riittää kovasti puhumista. Toinen, mikä jäi kotoa hyvin mieleen, oli se, kun äiti sanoi, että "Maailman suu ei ole tukittu".

Tiina: Oi! Ja sinulla oli sitten rohkeutta kulkea omaa tietäsi.

Veijo: Kyllä. Koska halusin sitä, niin ajattelin, että ei ulkopuolinen taho voi vaikuttaa niin paljon, ettenkö voisi siinä edetä.

Tiina: Ja mainitsit tuon ammatinvalinnan, niin olit sitten ammatinvalintapsykologin vastaanotolla neuvottelemassa näistä asioista.

Veijo: Kyllä. Se oli hyvin mieleenpainuva kokemus, joka opetti paljon. Olen myöhemmin käyttänyt sitä hyödyksi. Se oli monivaiheinen prosessi, ja kun työt olivat vähissä, niin kotona piti kerätä käpyjä, jotta sai linja-utorahaa. Mutta kun olin tällaisen ammatinvalinnan tehnyt, niin päätin, että käyn sen, vaikka psykologi yritti ohjata hieman toiseen suuntaan. Toki hän tunnusti myös, että se matematiikka oli minulla yksi vahvuus, että se kaupallinen ala olisi hyvä. Mutta minä ajattelin, että sitä kauppaa tehdään myös siellä kokin ammatissa. Opin sen, että ammatinvalinnassa voidaan kyllä manipuloida melko pitkällekin, jos ihmisellä ei ole yhtään omaa tahtoa.

Tiina: Niin.

Veijo: En tyytynyt siihen, mitä ammatinvalintapsykologi sanoi. Hänellä oli muun muassa tietyt linjat, joista hänellä oli paljon tietoa. Hän ei osannut heti avata, että mikä oli keittiölinja tai suurtalouden peruslinja ja mikä ero näillä linjoilla on. Minä vaadin tietää sen eron, koska siihen aikaan ainoa tie oli hakeutua Suomen ainoaan hotelli- ja ravintolakouluun Helsinkiin, nykyiseen ravintolakoulu Perhoon. Silloin ei ollut vielä muita ravintolakouluja olemassakaan kuin tämä helsinkiläinen koulu. Tiesin, mitä sinne vaaditaan, ja millainen pohja pitää olla. Sitäkin olen jälkeenpäin kummastellut, että mistä minä sen tiedon olen saanut, mutta jostakin minä olen sen kyllä hankkinut. Psykologi koitti kyllä ohjata näillä pistemäärillä. Siihen aikaan lähtötilanteessa pisteytettiin, että kuinka paljon saa pisteitä, kun hakee keittiö- tai ravintolalinjalle, ja hän sanoi, että tällä linjalla saisin enemmän pisteitä. Mutta minä sanoin, että ei se pistemäärä ole se juttu, vaan se, mitä siellä ammattikoulussa opetetaan se kaksi vuotta. Hänen täytyi sitten seuraavaa kertaa varten selvittää koululta, että mitkä näiden linjojen erot ovat. Sen hän oli tasan tarkkaan selvittänyt.

Tiina: Joo. Tiesit, mitä halusit. Olit sinnikäs senkin suhteen, että keräsit niitä käpyjä, jotta pääsit linja-autolla ohjaukseen.

Veijo: Niin, koska siellä kaupungissa piti käydä useamman kerran. Viimein tuli sitten selvyys siihen, että mitkä näiden linjojen erot ovat, ja minkä minä valitsen – en sitä ravintola-alan peruslinjaa vaan keittiölinjan.

Tiina: Mm. No mutta teit ilmeisesti vaikutuksen ammatinvalinnan ohjaajaan, koska hän pyysi sinua sitten mukaansa ammatinvalinnan ohjaustilanteisiin kouluissa.

Veijo: Kyllä, juuri näin. Tämä oli oikeastaan aika huvittavakin sattuma, kun erään kerran ammatinvalintapsykologi ilmestyi sinne koululle, ja siihen aikaan, kun oli tietysti vähän sellainen herranpelko, sitä mieltä alkuun, että hetkinen, mitäs minä nyt olen tehnyt, kun hän on tullut tänne. Mutta asiana hänellä olikin se, että jos opettaja antaa luvan ja jos itse haluan, voin lähteä hänen mukaansa. Siihen aikaan ammatinvalintapsykologi kiersi tunneilla kansalais- ja keskikoulussa sekä lukiossa pitämässä ammatinvalinnan ohjaustunteja. Ja kun sain opettajalta luvan ja halusin itse lähteä, niin niinhän minä sitten kuljin tämän psykologin mukana siellä eri kouluissa ja kerroin alastani, että mitä siellä opiskellaan ja minkälaista työtä on mahdollisuus saada ja miten voi jatkokouluttautua ja niin edelleen.

Tiina: Päädyit tosiaan sinne ravintolakouluun Helsinkiin heti ykköskokiksi ja mestariksi ja sitten ravintolakoulun opettajaksi. Sait oikeastaan kaiken, mitä sillä saralla voi varmaan saada, arvostettuja palkintojakin.

Veijo: Kyllä. Toki se vaati sen, että jo siellä ammattikoulussa täytyy pärjätä, samoin ravintolakoulussa. Jos aikoi jäädä Helsinkiin töihin ja saada hyvän työpaikan, piti olla niin sanotusti hyvät paperit koulusta. Töitä oli paljon tarjolla, joten valinnanvaraa oli. Mutta myös kovaa karsintaa tehtiin siitä, että kuka otetaan. Oli tietysti onni ja tuurikin, että pääsi hyviin paikkoihin ja sitä kautta jo suoraan siihen niin sanottuun ykköskokin tehtävään. Siihen aikaan ravintolan keittiössä oli kuitenkin kova hierarkia, että sinne ei niin vain menty ykköskokiksi.

Tiina: Joo. Ja ei kai se ihan vain onnesta ja tuuristakaan ollut kiinni, vaan teit sitä varten kyllä töitäkin.

Veijo: Niin, juuri näin. Ja piti olla näyttöä osaamisesta.

Tiina: Niin. No kuitenkin tämän kaiken päälle hait ja pääsit opiskelemaan erityispedagogiikkaa. Miksi ihmeessä?

Veijo: Niin. Olin ravintolakoulu Perhossa opettajana ja aloittelin jo silloin kasvatustieteiden opintoja Tampereen yliopistoon. Sitten kun olin suorittanut opettajankoulutuksen itse täällä Jyväskylässä, niin jossain vaiheessa tuli sitten pyyntö tulla tänne opettajakorkeakouluun opettajaksi. Ja sitten, kun opinnot Tampereen yliopistossa tulivat tiettyyn vaiheeseen, ajattelin, että nyt olisi ehkä aika jatkaa opiskelua täällä Jyväskylässä. Olin toki tehnyt kasvatustieteen, aikuiskasvatustieteen ja psykologian opintoja, mutta ajattelin, että tämä erityispedagogiikka on nyt se alue, jota tietysti tarvitsen omassa opettajankouluttajan työssäni, ja tietysti, kun itselläni on ollut se hyvin vaikea lukivaikeus, niin myös se toi ajatuksia siihen suuntaan, että kyllä niitä erityispedagogiikan opintoja täytyy tehdä.

Tiina: Mm. Sanoit, että tarvitsit niitä taitoja työssäsi eli tunnistit opiskelijoissa jo tällaisia...

Veijo: Kyllä, pitkin matkaa. Jo siellä ammatillisen koulutuksen kentällä. Se toki auttaa tässä asiassa, jos itsellä on jokin vaikea alue. Toisesta oppii sitten melko nopeasti tunnistamaan, että hänellä on kenties jotakin vaikeutta. Tietysti 1980-luvulla ja näin, ammatillisessa koulutuksessa ei vielä osattu tarjota paljonkaan apua. Mutta se on jo paljon, että tunnistaa.

Ja toki sitten opettajankouluttajan työssä on ensiarvoisen tärkeää, että tunnistaa niitä vaikeuksia, ja melko nopeasti sieltä kyllä tulee eteen, että "jaaha, hänellä on kirjoittami-

sessä tai lukemisessa tai molemmissa vaikeuksia asian omaksunnassa tai hahmottamisessa. Tai silloin, kun ongelmia on vaikkapa kolmiulotteisessa hahmottamisessa, tunnistaa melko nopeasti tällaisen henkilön.

Tiina: Joo. Ja olit siinä opiskelujen kuluessa tunnistanut yhä paremmin niitä omia ongelmakohtiasi ja myöhemmässä vaiheessa kävit psykologinkin vastaanotolla arvioinnissa.

Veijo: Joo. Halusin nimet niille vaikeuksille. Tiesin kyllä tasan tarkkaan, mitkä ne minun vaikeuteni ovat, ja toki olin opiskeluaikani varrella oppinut jotakin ja löytänyt nimet niille asioille. Mutta halusin varmuuden. Ja täällä Jyväskylässä voi hakeutua psykologikeskuksen kautta tällaisiin monivaiheisiin testeihin, joissa sitten saadaan nimet näille asioille. Ja toki se toi aina sellaisen pienenkin, uuden, vivahteen, jota en aina osannut omalla kohdallani nähdä tai tuntea tai kokea, en ainakaan nimetä.

Tiina: Entä miten nyt kuvailisit niitä vaikeuksiasi?

Veijo: Niin, kyllä niitä vaikeuksia on ollut monellakin tavalla, ja niiden kanssa on oppinut pärjäämäänkin, mutta kyllä siinä lukemisessa ja kirjoittamisessa on jonkin verran vaikeutta. Olen hyvin nopea lukija, olen käynyt sellaisen kurssinkin, jossa opetellaan tehokasta lukemista. Huomaan kuitenkin, että virheitä tulee niin kirjoittamisessa kuin lukemisessa. Kirjoittamisessa erityisesti, koska tapanani on kirjoittaa paljon – tekstiä voi olla iso kasa ja välimerkkejä taas pienempi kasa. Sitten, kun teksti alkaa olla valmis, alan sijoittamaan siihen välimerkkejä.

Mutta myös tällaiset hyvin nopean nimeämisen vaiheet on lukivaikeuksien kannalta todella tärkeitä tunnistaa. Tilanteet voivat olla hyvin nopeasti eteneviä, välähdyksen omaisia asioita, joita en edes huomannut niissä testeissä. Ajattelin, että “ai se meni jo”. En ehtinyt näkemään oikeastaan mitään, vaikka tekstiä tai kuvio oli ollut siinä ruudulla jo jonkin aikaa näkyvissä. Se on ollut kyllä melko iso haaste, mutta kun sen tietää ja tunnistaa itsestään, niin sitä osaa ennakoida.

Tiina: Mm. Sinulla on siis strategioita, joiden avulla selviytyä.

Veijo: Kyllä. Ja niitähän ihminen kehittää itse. Olen ohjannut itse itseäni ja näin oppinut tekemään kulloiseenkin tilanteeseen sopivia selviytymisstrategioita.

Tiina: Joo. Sehän tiedetään tutkimuksista, että silloin, kun on vaikeuksia siinä nopeassa sarjallisessa nimeämisessä, niin lukivaikeudetkin ovat melko sitkeitä.

Veijo: Juuri näin. Ja olen sitä mieltä, että siihen nopeaan nimeämiseen yhdistyy monta-kin problematiikkaa; se jotenkin kokoaa ja yhdistää niitä. Tarkemmin katsottaessa sieltä saattaa löytyä useitakin variaatioita.

Tiina: Joo. Miten se äänne-erottelu?

Veijo: Äänne-erottelu on myös ollut hankalaa. Se on edelleenkin hyvin vaikea asia. Kyllä se oli silloin pienenä kirjoittaessa hirvittävän vaikeaa erottaa, että tuleeko tähän nyt kaksi k- tai m-kirjainta tai onko kyseessä *ao* vai *uo* vai miten se menee. Äänne-erotteluakin voi harjoitella, mutta silloin, kun kuuntelee vaikka puhe-esityksiä tai luentoja ja jos henkilö puhuu jotenkin epäselvästi, se äänne-erottelu on todella vaikeaa. Olen useamman kerran kysynyt luennolla vierustoverilta, että sanoiko luennoitsija tämän asian näin. Luennoitsija on menossa jo viidennessä asiassa siellä sivun alareunassa, kun minä olen vasta sietä ensimmäistä aisaa selvittämässä.

Tiina: Joo. Tuollainen äännteellisen tiedon prosessoinnin vaikeushan on tyypillisimpiä lukivaikeuden piirteitä.

Veijo: Niin. Juuri näin. Se tulee juuri siitä, että on vaikea kuulla - voi olla itsekin vaikea kuulla sitä, mitä itse sanoo ja sanooko kaikki kirjaimet ja sanat.

Tiina: Mm. Mainitsitkin tuossa jo, että sinulla on ollut kaikenlaisia strategioita, selviytymiskeinoja ja toimintatapoja, joiden avulla olet sitten tilanteesta selviytynyt.

Veijo: Niin, niin. Kyllä niitä on pitänyt kehittää, ja se ennakointi on kaiken kaikkiaan hyvin tärkeää. Ja se, että jos tulee vaikeuksia, täytyy olla sitkeyttä olemassa, pitää rakentaa omaa maisemaa ja kirjoittaa asioita riittävän monta kertaa, jotta teksti kohen-tuu. On monenlaisia keinoja, mutta se ennakointi on varmaankin yksi keskeisimmistä.

Tiina: Niin. Miten sitten ennakoit?

Veijo: No, kun tietää vähän mitä asioita käsittelee tai mitä asioita tullaan käsittelemään, niin aina voi paneutua niihin mahdollisimman paljon etukäteen. Sitten voi tietysti tehdä kuvia ja kuvioita, joita yhdistelemällä voi muodostaa sanoja ja lauseita. Tiedän yhden tutkijankin, joka rakentaa, kuten minä, piirtämällä lattialle esimerkiksi epämääräisiä hahmoja, joista voi sitten pikkuhiljaa muodostua kirjaimia, joista muodostuu sitten sana. Eli tämä on sitä ennakointia.

Tiina: Joo. Visuaalinen puoli on ilmeisesti yksi vahvuksistasi.

Veijo: Kyllä. Olen käyttänyt sitä paljon työssäni, ja olen sitä mieltä, että lukivaikeuksinen tarvitsee jonkin sellaisen tilan, jossa voi rakentaa omaa työ- tai oppimismaisemaa. Se on todella tärkeää. Mielestäni ei ole kovin hyvä, jos lukivaikeuksisten ryhmässä oppimisympäristöjä vaihdetaan kovin useasti. Se on äärimmäisen raskasta. Mieluummin ollaan siinä samassa tilassa, koska lukivaikeuksinen kiinnittää huomiota eri kohteisiin, joko piirtämällä, tekemällä kuvia tai huomioimalla valot, varjot ja muodot, joita ympäristöstä löytyy. Ne ovat oppimisen kannalta todella tärkeitä. Sitten, kun vaihdetaan tilaa, kaikki jää sinne edelliseen paikkaan, jolloin tämä prosessi täytyy aloittaa ikään kuin alusta.

Tiina: Joo. Nuo ovat tavallaan niitä muististrategioita, joita kaikki käyttävät.

Veijo: Kyllä. Ne palauttavat asioita mieleen. Jokaisella ihmisellä on joku tällainen strategia, jossa jokin asiayhteys tuo mieleen jonkin toisen asian. Muistan hyvin kasvatustieteiden teorioita opiskellessani esimerkiksi erään lenkkeillessä hahmottelemani maiseman: aivan upea, harmaa keli, pilvet roikkuvat alhaalla - siellä ovat ne muodot, joihin nämä asiat kiinnittyvät. Samoin työssä ollessani kiinnitin huomiota siihen, mitä ikkunasta näkyy; siellä on tiettyjä kiinnekohtia, joihin tietyt asiat kiinnittyvät.

Tiina: Eli ne auttavat palauttamaan mieleen niitä asioita.

Veijo: Kyllä. Ja nimenomaan yhdistelemään niitä isojakin kokonaisuuksia, joita voi niiden kuvien, valojen ja varjojen kautta yhdistellä.

Tiina: Mm. Mutta puhuit myös siitä, että aikaa tarvitaan.

Veijo: Kyllä. Tämä yleinen käsitys, että kolminkertainen aika lukivaikeuksisille täytyy varata selviytyäkseen. Kyllä, se on jo hyvä alku, mutta sanon kyllä, että jos sinä selviydyt jostakin kohdasta tunnissa, niin minulla se voi viedä vaikka 20 tuntia, jonka se usein viekin, mutta minä teen sen loppuun saakka. Sehän vie enemmän aikaa eli ajankäytön vaatimus on huomattavaa. Ohjauksessa, eikä ohjaajalla, saa olla kiire. Jos on kovin kiire, niin on parempi, ettei edes aloita sitä ohjausta tai keskustelua. Aikaa tarvitaan. Se vaatii paljon, niin siltä ihmiseltä itseltään kuin ohjaajalta. Mutta tietysti tässä voi käyttää esimerkkinä sitä, että kyllä minä olen sen lisensointityöni kirjoittanut 12 kertaa uudelleen.

Tiina: Ja mikä olikaan professorin kommentti? (nauraa)

Veijo: Niin joo, kyllä se työ vaan koitui minun tehtäväkseni. Ja minä ajattelin, että kirjoitan tämän tekstin uudelleen niin kauan, että siitä tulee hyvä. 12 kertaa minä sen noin 100-sivuisen työni kirjoitin. Ei sitä muokattu enää, siirretty kappaleita toiselle paikkaa, vaan kirjoitin vain sitä tekstiä. Sitten toinen ohjaajistani sanoi ennen tarkastustilaisuutta, että ”Veijo, jos katsoisit vielä nuo kaksi lausetta tuolta, niin sitten tämä on jo hyvä”. Ja ohjaava professori sanoi tarkastustilaisuudessa, että ”Näköjään olisi hyvä, että kaikilla olisi jonkinasteinen lukivaikeus, niin tulisi parempaa tekstiä”.

Ja minä olin kovin tyytyväinen palautteesta. Suurin piirtein sanoin, että minä en muuta palautetta tästä työstä tarvitsekaan.

Tiina: Se oli hyvä palaute. Sanoit joskus, että lähtökohtana on, että on iso kasa tekstiä ja pienempi kasa välimerkkejä.

Veijo: Niin. Juuri näin! Tämä on ollut suuri ohjenuora itselleni ja myös monille muille ohjattaville opiskelijoille. Minusta se, että on erityisen taitava käyttämään välimerkkejä, ei ole se juttu, vaan se sisällön tuottaminen. Kyllähän ihminen oppii siitä sitten näkemään, että tässä on se sopiva kokonaisuus, tähän varmaankin tulee piste. Joskus sitä kyllä oppii sitten näitä välimerkkisääntöjä, jotka tuntuvat joskus aivan kummallisilta ja utopistisilta. Mutta se, että on tekstiä, jota palastella pienemmäksi. Se on se tärkeä. Kannustan siihen, ettei kiinnitettäisi niin paljoa huomiota niihin muotoseikkoihin, vaan se sisältö on kaiken a ja o.

Tiina: Kyllä. Asioiden prosessointiin tosiaan tarvitaan sitä aikaa. Ja se vie energiaa.

Veijo: Kyllä. Ja kaikki tämä on lukivaikeuksisille itselleen hyvin raskasta. Joskus ajattelen, että sellaiselle ihmiselle, jolla ei ole lukivaikeutta, voi olla vaikea jopa kuvitella, että mitä kaikkea se toiselta ihmiseltä vaatii. Lukivaikeuksisen etuhan on se, tai koen sen itselleni eduksi, että pystyn tarkastelemaan tätä asiaa ikään kuin sisältä päin. Ja silloin kyllä ymmärtää sen, kuinka paljon se voi rasittaa. Niin kuin tuossa aikaisemmin oli jo puhetta, että millä tavalla niitä asioita yhdistelee päässään ja kokoaa niitä ajatuksia, niin se vaatii aikaa ja paljon omaa tahtoa.

Siksi lukivaikeuksinen ei välttämättä ole parhaimmillaan esimerkiksi siellä ryhmätöissä, koska siellä usein edetään hyvin nopeasti ja myös niitä asioita pitäisi kyetä yhdistämään hyvin nopeasti. Sanoisin, että jos ei ole pakko tehdä ryhmätöitä, niin en itse ainakaan tekisi niitä kovin paljoa. Jonkun henkilön kanssa vähän ja jotakin, mutta ei siinä mittakaavassa, mitä tänä päivänä ehkä ryhmätyöskentelystä ajatellaan. Ne ovat vaikeita lukivaikeuksisille. Tietysti jos edettäisiin hitaasti, se olisi mahdollista, mutta sitten eteen

tulee tämä aikakysymys, se, mitä pitäisi saada aikaiseksi ja näin. Toki joku lukivaikeuksinen voi olla vahvoilla ryhmitöissä, mutta henkilökohtaisesti en koe sitä vahvuudeksi.

Tiina: Mm. No tuossa jo totesitkin, että mikä on vahvuuksina opettajalle ja mitä itse olet hyödyntänyt työssäsi. Mitä luulet, ovatko ajat muuttuneet?

Veijo: Kyllähän ajat ovat muuttuneet. Jossain määrin, mutta jos kysymys on siitä, mitä se tarkoittaa siitä opettajan näkökulmasta niin...

Tiina: Ja se suhtautuminen lukivaikeuksiin muuttunut.

Veijo: Kyllä. Niin kuin tuolla alkuun oli puhetta, niin se suhtautuminen, jota siellä matkan varrella on saanut - tyhmä, laiska, mitänsanomaton - nämä sanat tuntuvat edelleen tulevan sieltä opettajilta, koska ohjauksessa käy opiskelijoita, jotka kuvaavat sitä millaista palautetta he ovat saaneet ja suurin piirtein näillä sanoilla he sitä kuvaavat. Mikä tuntuu sinänsä aika kummalliselta, että näin, kun on pitkän opettajan uran jo tehnyt, niin kyllä huomaa, että silloin joskus 50-, 60-, 70- ja 80-luvulla oli hyvin toisenlainen käsitys ihmisestä ja oppimisesta. Ja ei ole mikään ihme, että siellä 50- ja 60-luvulla opiskelija sai tuollaista palautetta - hyvin negatiivista ja suoraa. Ja kun ajatellaan, mitä me nyt ajattelemme ihmisestä ja oppimisesta, on selkeästi muuttunut. Mutta miksi sitten se opettajien tapa antaa palautetta ei ole paljonkaan muuttunut?

Tiina: Niin.

Veijo: Ja minä herätän aina sen ajatuksen, että onko se muutos siellä paperilla, jos se ei kerran näy käytännössä.

Tiina: Joo. Eli ei voi sanoa, että puhut asioista, jotka olivat vuosikymmeniä sitten ajankohtaisia, vaan edelleenkin niiden kautta voi ymmärtää tätäkin hetkeä.

Veijo: Kyllä, ja siihen liittyy myös se, että kun näitä lukivaikeuksien variaatioita on todella paljon, niin ehkä tämä kertoo myös siitä, että opettajat eivät tunnista näitä variaatioita tai tunnista niitä olevankaan. Ja haasteena on juuri se, että toimitaan ison otsikon alla: lukivaikeus. Ja se, millainen ohjaus toimii jollekulle, ei välttämättä toimi toiselle.

Tiina: Ja niitä vahvuksiakin on monenlaisia.

Veijo: Juuri näin. Ja niitä vahvuksiakin on eri variaatioissa paljon erilaisia. Sekin on tärkeää tiedostaa. Jos on jollakin alueella vaikeutta, niin sillä vahvuudella voidaan kompensoida sitä. Lähdemme aina ajatuksesta, että ei niin heikkoa, etteikö jotain hyvää. Heikkouksia lähestytään aina vahvuuksien kautta. Se on merkittävä asia.

Tiina: Niin. Ja puhuimme aikaisemmin siitä, että kuinka tärkeää on se, että olisi edes yksi turvallinen aikuinen, joka ymmärtää. Luottamuksen syntyminen on varmaan se yksi avain.

Veijo: Kyllä. Itse kultakin ohjauksessa käyneeltä kuulee sitä, että joku henkilö on ollut sellainen, joka ymmärtää heidän juttuaan ja tukee heitä - se luottamus syntyy juuri tästä. Tällainen henkilö pystyy olemaan apuna ja tukena, ei niinkään edellä kulkija, vaan mieluummin rinnalla kulkija tai taustatuki.

Tiina: Ja niissä konkreettisissa tilanteissa, joita opiskelija kohtaa.

Veijo: Nimenomaan niissä.

Tiina: No mitä ajattelet sitten testeistä?

Veijo: Niin, miten sitten saadaan selville, minkälainen vaikeus henkilöllä on. Testeistä voidaan olla montaa mieltä. En edusta sitä ajatusta, että testejä vain toisensa perään. Ymmärrän kyllä sen, että jos siellä perusopetuksessa ilmenee vaikeuksia, niin tehdään testi ja saadaan tulos, jota voidaan sitten hyödyntää. Kuinka tehokkaasti, niin se on sitten oma kysymyksensä. Mutta tietysti siinä, että sitä tulosta hyödynnettäisiin seuraavassa vaiheessa, vaikkapa toisen asteen koulutuksessa, on meillä vielä kovasti kehitettävää. Tässä on ollut jo pidemmän aikaa käytäntönä se, että ammatillisen koulutuksen opiskelijat käyvät läpi lukiseulan, ja jos seulassa ilmenee jotakin, niin tehdään testi.

Joukossa on myös opiskelijoita, jotka kieltäytyvät testeistä. Ja ymmärrän sen oikein hyvin. En kannusta teettämään testiä toisensa jälkeen, koska se testi on todella raskas sille, kenellä niitä vaikeuksia on. Hän on sen heikkoutensa kanssa vastakkain koko sen testin ajan, ja se on todella rankka kokemus. Sen vuoksi suhtaudun erittäin hyväksyvästi niissä tilanteissa, joissa opiskelija kieltäytyy testistä. Kenties se aikaa tulee sitten myöhemmin, kun hän hyväksyy ja voi tehdä testin. Ja jos minulla on tällaisia opiskelijoita ohjauksessa, niin käytän vähän erilaisia tapoja lähestyä ja tehdä ja koettaa selvittää, mikä vaikeus tällä opiskelijalla on. Mutta mitä näihin valtakunnallisiin testeihin tulee,

niin siinä mielessä pitäisi saada kehitystä aikaiseksi, että kun sitä vaikeutta on ilmennyt aiemmin ja se on testeillä myös todistettu, niin sitä tulosta voitaisiin hyödyntää jo mahdollisimman monessa vaiheessa jatkossa.

Tiina: Mm. Viisaita sanoja. Mitä haluaisit sitten lopuksi sanoa niille kuulijoille, jotka kamppailevat näiden lukivaikeuksien kanssa itse?

Veijo: Ole rohkea. Ymmärrän hyvin sen, jos siitä asiasta puhuminen ei ole helppoa. Jos tuntuu, että asiasta on vaikea puhua, niin sitten ei pidä puhua eikä viedä itseään sellaiseen tilanteeseenkaan, jossa siitä olisi pakko puhua. Toisaaltahan sanotaan niin, että pitäisi viedä itsensä sellaisen tilanteen äärelle, jossa on jotakin sanottavaa. Mutta minä kyllä sanon, että ole vahva ja pidä pääsi, ja koita löytää itse mahdollisimman paljon apua itsellesi.

Tiina: Aktiivinen pitää siis olla itse.

Veijo: Nimenomaan. Toisen puolesta ei voi tehdä, toisen puolesta ei voi oppia. Se on tämän henkilön itsensä tehtävä ja opittava.

Tiina: Juuri näin. Kiitos paljon!

Veijo: Kiitos!